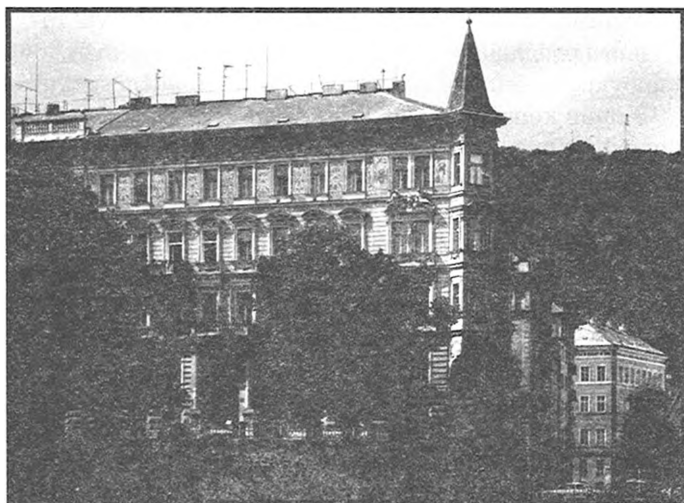

7/

Pražské fasády a domy
Leonarda Josefa Řechky

MARIE BENEŠOVÁ

V osmdesátých letech 19. století v souvislosti s rozmachem českého hospodářství začala Praha, centrum národního probuzení, měnit svůj dosavadní, barokizací do jisté míry změněný středověký ráz. Dokončením pro puls novodobého města nevyhnutelných monumentálních budov bylo vytvořeno nové měřítko nejenom v centru, ale v systematicky budovaných předměstích, jako byl především Karlín a Smíchov. Dříve bezprostřední zelené okolí města za hradbami bylo po jejich zbourání postupně, ale urychleně regulováno trasováním hlavních městských dopravních tepen, vedených údolím, a k nim podélně a kolmo se napojujícího šachovnicového zastavění činžovními domy. Již v sedmdesátých letech rovněž pokročila výstavba pražských nábřeží, započatá o třicet let dříve nábřežím Františka I., nyní Smetanovým. Tak bylo zbudováno ve dvou etapách dnešní Janáčkovo nábřeží a do konce desetiletí nábřeží Palackého mostu na novoměstské straně, dnešní Rašínovo. To byla, včetně ostatních k centru přiléhajících předměstí, místa nové výstavby, která byla s oblibou zakupována majetnými staviteli za účelem finanční spekulace.

S tímto konstatováním, které v souvislosti s výstavbou nových činžovních domů bylo nejednou v minulosti opakováno, se nelze spokojit, poněvadž v současnosti o tomto druhu objektů víme sice pořád málo, ale nepoměrně více, než tomu bylo například ještě před třiceti lety. Především je zřejmé, že nájemný obytný dům vznikající v Praze od osmdesátých let 19. století do první světové války má svůj specifický vývoj, oddělený ve skladebném prostorovém konceptu, znázorněném půdorysem, od jeho vzhledu. Postupně se totiž mění názor na funkci a podstatu bytu pod vlivem aplikování technických vymožeností a jejich zaváděním ve městě. Hodnota bytu není více poměřována počtem obytných a reprezentačních místností, ale hygienickým komfortem a vybavením energií. Zavedení vody pod tlakem do každého patra a posléze i do každého bytu, stejně jako jeho odkanalizování, mělo zásadní vliv na prostorovou skladbu bytu a domu. Pro osmdesátá léta je proto typický dispoziční a konstrukční dvojtrakt, zatímco v devadesátých letech se začal formovat pražský typ trojtraktového domu, neobyčejně výhodného pro prostorové řešení bytu „pod uzavřením“, již s komfortem.

Vývoj vzhledu objektu není tak přímočarý, poněvadž na něj působí individuální v podobě stavebníka, někdy stavitele, pokud vystupuje v obou postaveních, popřípadě architekta. Čím více se totiž obíráme obytnými domy, tím více zjišťujeme, že jejich dualita vyvolává potřebu dvou autorů objektu, což se s přibýváním prozkoumaných objektů stále více potvrzuje. Funkční užitkový provoz domu, projevující se v půdoryse a řezu, má na starost převážně stavitel, k úpravě fasády, popřípadě vnitřní výpravy domu od vstupních dveří až ke dveřím bytovým bývá v této době povoláván architekt. Není výjimkou, že určití stavitelé preferují určité architekty, kteří dávají záruku, že splní jejich představy o poslání, významu a hodnotě domu, který navrhnou.

Jechenthalovy domy, čp. 558/III, Malostranské nábřeží č. 1, návrh 1887-1888.
(Foto Vojtěchovský.)

Patnáct pražských domů, jejichž spoluautorem či autorem je Leonard Josef Řechka, zůstávalo až na výjimky mimo badatelský zájem, nebo byla jejich architektonická podoba dokonce připisována jinému architektovi.

Tak je tomu především u dvou vynikajících činžovních domů na Malostranském nábřeží č. 1 v Praze 1, čp. 558/III a č. 3, čp. 563/III. Tyto domy, označovány souhrnně jako domy Jechenthalovy, byly připisovány návrhu Josefa Schulze z let 1887-1888.¹⁾ Ve skutečnosti návrhy průčelí a patrně i vnitřního vybavení vytvořil v letech 1887-1888 J. Řechka, čp. 558/III pro stavitele Jechenthala, spolumajitele firmy Jechenthal a Hněvkovský, a dům čp. 563/III, jehož návrh nese datum 1888-1889. Průčelí domů jsou rozvinuta po celé délce zvýšeného Malostranského nábřeží a části ulice Vítězné a Řiční. Domy jsou architektonicky pojety téměř identicky, s rozdílem zakončení nárožního arkýře, u čp. 563/III čtyřbokou pyramidální věžicí – u čp. 558/III balustrovou atikou. Hlavním výrazovým prostředkem se tu stal horizontální rytmus oken prvního až třetího patra, sdružených umístěním balkonů po třech a po dvou. Plasticity členění průčelí vztahující se výhradně k rámování oken ubývá směrem vzhůru po způsobu vrcholné renesance, přecházející při použití figurálních výzdobných prvků, v pojetí portálů i způsobem zdobení spodní třetiny sloupů do počátků manýrismu. Tento princip je dodržen důsledně i v ploše fasády, ve zvýšeném přízemí hluboce rýhované, ukončené v posledním, třetím patře plochým pojednáváním meziokenních pilířů a vlysu malovanou pompejánskou groteskou. Celek působí důstojně a stylově vyrovnaně. Architektonizace domu čp. 558/III a 563/III byla objednána u L. J. Řechky zřejmě po výborné zkušenosti, kterou s tímto mladým, sotva třicetiletým architektem udělali stavitelé Jechenthal a Hněvkovský při návrhu průčelí domu čp. 817/II na Václavském nám. č. 47, který byl postaven roku 1880. Dům v podobě navržené L. J. Řechkou již neexistuje. Byl nahrazen postupnou přestavbou. Průčelí třípatrového domu podle dochovaného návrhu³⁾ bylo realizováno do Václavského náměstí jako šestiosé se sdruženými dvěma osami nárožního rizalitu. Při srovnání obou prací pro stavitele Jechenthala je zřejmé, že již při návrhu domu čp. 817/II byla představa architekta o formování hmoty a průčelí domu na významném místě města zcela hotová a pochází z inspirace vrcholnou renesancí či – spíše manýrismem. Typickým se stane i rýhování plochy omítky s plastickým zvýrazněním přízemí. Zdůraznění nároží je v tomto případě zhuštěním rytmu pilastrů a zakončováním nik s vázami do rizalitu. V obou případech architekt použil nad okny druhého patra segmentový fronton a ukončující podřímsové vlys s plastickým guirlandovým motivem. Hmota tohoto exponovaného domu na nároží Václavského náměstí a Opletalovy ulice byla v návrhu ukončena kopulí s vikýřky.

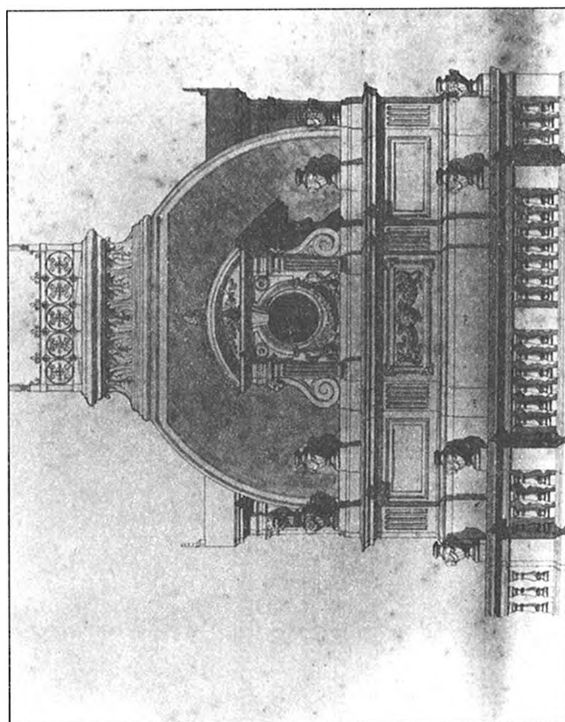
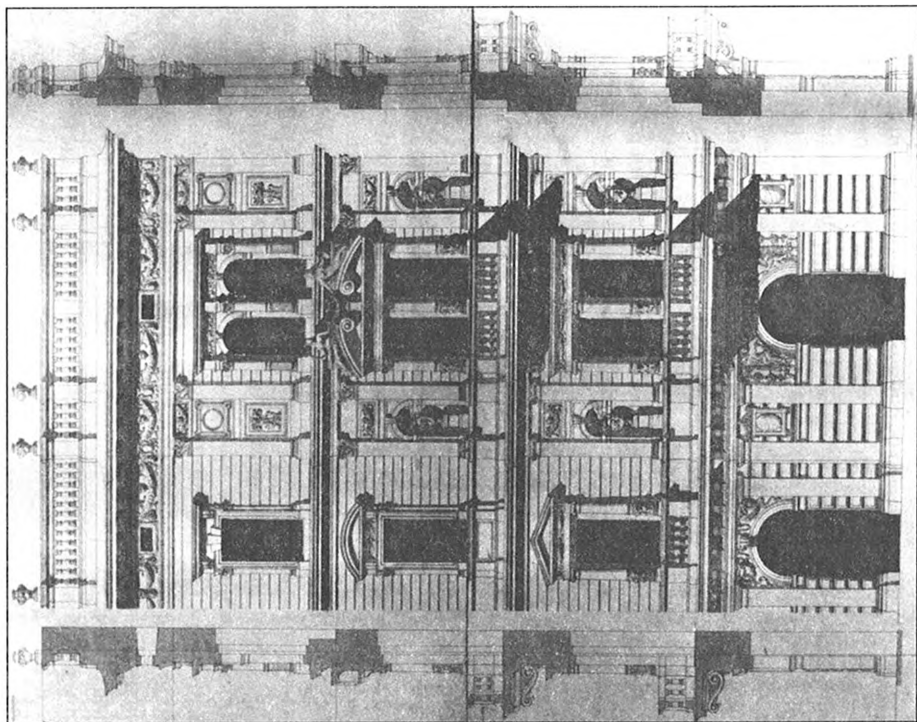
Pro stavitele Jechenthala vytvořil ještě jedno návrhem doložené průčelí domu čp. 489 v Petřínské ulici na Smíchově č. 5. Nárožní třípatrový dům se zvýšeným přízemím a suterénem je oproti ostatním Řechkovým stavbám poněkud

odlišný v konceptu průčelí. Na první pohled je jednodušší, avšak neobyčejně harmonický ve vztahu článků a celku. Má asymetrický umístěný vstup s rovným nadpražím a s téměř čtvercovou supraportou s výrazně profilovanou šambránou, k níž po stranách přiléhají svisle usazené protáhlé drobné voluty. Tento útvar voluty, ostatně známý z východního průčelí Národního divadla včetně proporce okénka, byl oblíbeným Řechkovým architektonickým článkem, použitým v nepoměrně, až manýristicky zvětšené formě ve funkci arkýřových konzol na domě čp. 558/III. Půvab a zvláštnost domu v Petřínské ulici tkví v plastické vyváženosti podokenních baluster i ionských pilastrů s girlandami, flankujících okna prvního patra, i užitím dvojího dekorativního vlysu nad druhým patrem a pod korunní římsou, kde je přerušován horizontálními okénky.

Přesto, že L. J. Řechka dodržoval v kompozici plochy průčelí klasické zvyklosti, nejsou domy jím navrhované stereotypní a schematické. Má velkou invenční schopnost pro kombinaci nabízejících se obměn. Dokládá to dům čp. 1571, Rašínovo nábřeží č. 62, který navrhoval pro pana Procházku v roce 1888. Rohový třípatrový dům se zvýšeným přízemím a suterénem je zde výrazně pravidelně bosován v omítce průčelí, jemuž opět ubývá na plasticitě směrem vzhůru; pro zesílení dojmu však zesiluje nároží bosáží a završuje kopulí. Příznačný Řechkův motiv, reliéfní dekorativní výzdoba meziokenních pilířů v posledním patře, má své místo i zde. Důstojnosti vnějšího vzhledu domu, jehož některé výrazové prvky inklinují k baroku, odpovídá jeho vnitřní rozvržení, jejichž autorem je v tomto případě Řechka.⁴⁾ V patře se nacházejí dva byty, jeden tři a druhý pětipokojový, sice ještě bez koupelen, ale se záchody napojenými na kanalizaci. V dispozici je již patrný zárodek typického pražského trojtraktu. Poloha ve městě je tu v souladu s architekturou a napovídá, že dům byl určen pro bydlení majetných nájemníků.

V témže roce (1888) vypracoval Řechka návrh na průčelí hotelu U Saského dvora, čp. 997/II, Hybernská č. 2. Mezi návrhem a realizací došlo k zajímavé modifikaci, ač již na počátku byly vypracovány dvě varianty – tvarově nákladná a jednodušší. Realizována však důsledně nebyla ani jedna, spíše se jedná o jejich kombinaci.

Třípatrový dům s přízemím je průčelími obrácen do Hybernské a Senovážné ulice. Na rozdíl od dosud navržených objektů zvolil Řechka pro uzavření přízemních oken mělký segment. Okna 1. patra jsou flankovaná ionskými polosloupky s dekorativně pojednanou spodní částí. Druhé a třetí patro bylo pojato střízlivěji a plošněji, zato bylo svázáno korintskými pilastry v piano nobile. Průčelní kompozice byla v návrhu ukončena kuželkovou atikou s vázami a pyramidálními útvary. Průčelí bylo obohaceno symetricky rozloženými balkony s kovaným rozvilinovým zábradlím.⁵⁾ V realizaci průčelí do Hybernské ulice bylo upuštěno od ionských polosloupů prvního patra. Naopak došlo k zvýraznění druhého patra balustrovými okenními poprsnými a výraznou konzolovou řím-

- ◀ Realizovaný návrh průčelí čp. 817/II dnes 1601/II,
Václavské náměstí č. 47, 1880. (Foto K. Fink, PÚPP.)
1 varianta s kupolí
2 varianta s atikou

sou. Malovaný vlys pompejanskou groteskou završuje kompozici. Podle původního návrhu však byla realizována fasáda do Senovážné ulice v pojetí prvního patra, avšak bez pilastrů *piano nobile*.

O rok později (1889) bylo L. J. Řechkovi zadáno vyprojektování průčelí nárožního domu čp. 560/III, Všešrdova č. 3, stavěného pro pana D. Horu stavitelem J. Bečkou. Tento dům je právě tak jako čp. 558 a 563 součástí jednoho bloku, který vznikl na bývalém fortifikačním území, baště č. 1.⁶⁾ Nárožní poloha domu, obráceného průčelími do Všešrdovy a Vítězné ulice, určila architekturu průčelí, slohově čistou a tvarově úspornou, v níž převažuje horizontála realizovaná rýhami bosáže přízemí a mezipatra, rytmem oken, výraznými římsami a vlysem ukončujícího kladí. Převažující horizontálu vyvažuje motiv oboustranného nárožního rizalitu, který použitím sdružených oken, v prvním a druhém patře flankovaných kanelovanými polosloupky, je nejplastičtější a nejbohatší součástí konceptu průčelí. Tento návrh snad nejlépe dokládá Řechkův smysl pro hierarchii tvarů a jejich významů, neboť, ač v aplikaci novorenesance neobvykle, umísťuje balkony rizalitu jen do významnější Vítězné třídy. Architekt tu použil pro něj typického tvarosloví, avšak v kompozici velmi střídme a plošnější než u ostatních děl, zato však vyvážené.

V roce 1890 byl Řechka, nejenom úspěšný architekt, jehož návrhy průčelí byly vzápětí realizovány, ale také zaměstnanec Zemského stavebního výboru, vyzván, aby navrhl pavilon Zemského výboru pro Všeobecnou zemskou jubilejní výstavu. Návrh tohoto objektu se zachoval⁷⁾ a představuje podélnou přízemní budovu gradovanou do středu a završenou kupolí. Má slohový charakter spíše směřující k baroku než k renesanci.

V témže roce dostal L. J. Řechka další zakázku druhé veřejné budovy v Praze – návrh na architekturu budovy Francisko Josepha – ústavu slepců na Smíchově čp. 737, Na Hřebenkách č. 5. Rozlehlá tříkřídlá budova o pětadvaceti okenních osách hlavního průčelí je situována a v rozlehlém anglickém parku orientována k jihu. Budovu realizoval stavitel Elhenický, který si architektonický vzhled objednal u architekta mezi staviteli patrně velmi osvědčeného. Návrhy průčelí svědčí o poměrně složitém vývoji názorů na velikost i architektonické vzezření budovy. Původně dvoupatrová budova s přízemím měla být pojata jako symetricky komponovaný monument se dvěma nárožními a se středním rizalitem. Existuje varianta s korintským *piano nobile* v prvním a druhém patře a s tříosým středním rizalitem, ukončeným trojúhelníkovým tympanonem. Nechybí ani varianta s kopulemi nad bočním a středním rizalitem.⁸⁾

Uskutečněn však byl nejskromnější projekt jednopatrového objektu s přízemím, v němž význam veřejného humánního ústavu tlumočí střední pětiosý rizalit prolomený převýšenými okny uzavřenými půlkruhem a pravoúhlý sloupový jednoduchý portikus.

Z roku 1890 pochází návrh průčelí obytného domu pro pana V. Zámeckého

čp. 706/XVI, Stroupežnického č. 12.⁹⁾ Návrh se od realizace liší především počtem okenních os a drobnými změnami v architektonickém článkování průčelí. Dům je dvoupatrový se zvýšeným přízemím a suterénem, řadový s asymetricky umístěným vstupem do průjezdu. Řechka zvolil při výzdobě oken druhého patra volutové štitky s kulovým útvarem na štíhlém soklu; ty byly v realizaci nahrazeny segmentovým frontonem. Uskutečněna byla pro Řechku typická ukončující konzolová římsa s bohatě dekorovaným vlysem. Dům realizoval stavitel J. Bečka.

V letech 1893-1895 navrhoval pro stavitele A. Novotného průčelí domů čp. 130/III a 610/III v ulici U Řetězové lávky č.14 a 16. V nárožním objektu, podobně jako u domu čp. 1571 na Rašínově nábřeží obráceném do volného prostanství, užil Řechka podobné kompoziční seskupení a článkování, jen v poněkud skromnější úpravě. Opět se tu vyskytují osvědčené Řechkovy motivy, jako segmentové frontony nad okny druhého patra nebo dekorativní pojednání štukovým reliéfem na meziokenních pilířích třetího patra. Nárožní rizalit je po výšce završen žebrovou kupolkou.

Jestliže L. J. Řechka motivovala význačná poloha objektu k tomu, aby již v roce 1888 zdůraznil v koncepci průčelí prvky ze zásob manýrismu nebo počínajícího italského baroka, pak se k této slohové tendenci rozhodněji přiznal v návrhu domů v Karlíně čp. 145, Sokolovská č. 66, z roku 1895.

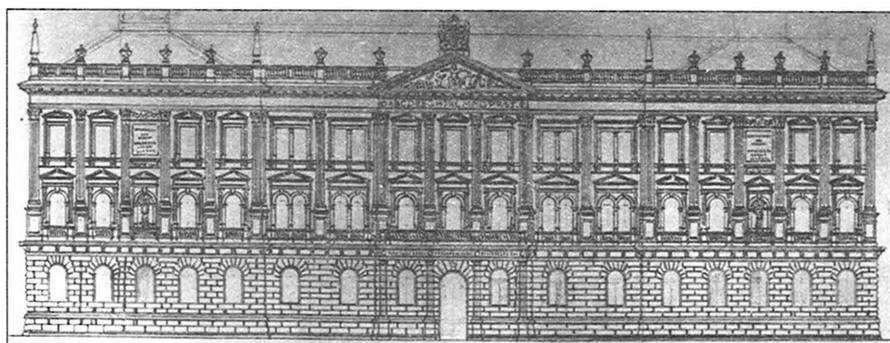
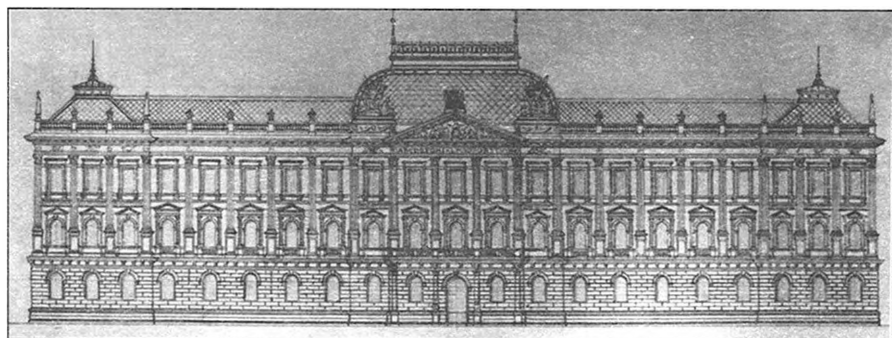
Nárožní poloha domu je zdůrazněna arkýři a průčelí je plasticky bohatě pojednáno. Inspirace barokem je vyjádřena oválnými tvary zakomponovanými v balustrových motivech či oválnými medailony ve výplních trojúhelníkových nadokenních frontonů i ve tvaru barokně pojatých bání ukončujících arkýře. Přesto, že nesporně akceptoval dobově módní barokní tendence v jednotlivostech, zůstává jeho architektonické přesvědčení řádové a klasické. To dosvědčuje poslední z archivně dokumentovaných návrhů činžovních domů, dům čp. 1065/2 na Smíchově z roku 1895. Opět se jednalo o návrh průčelí a patrně i půdorysu nárožního domu, který vypracoval pro stavitele F. Weyra.¹⁰⁾

Na průčelí tohoto domu, který měl být situován v poloze i od centra Smíchova dosti odlehle, rozvinul celou škálu svých oblíbených architektonických prvků, jako kanelované ionské polosloupky flankující okna prvního patra nebo piano nobile spinající druhé a třetí patro kanelovanými korintskými pilastry. Nechybí ani nárožní rizalit se zdvojeným rytmem oken a bohatý vlys pod korunní římsou.

Kromě uvedených návrhů průčelí a obytných nájemných domů pro Prahu je archivně doložen návrh na vilu v Liboci.¹¹⁾ Rovněž v roce 1898 se Řechka svým návrhem zúčastnil soutěže na Okresní nemocnici na Královských Vinohradech. Tento návrh je z děl, která se zachovala, časově poslední.¹²⁾ Kromě návrhů pro Prahu vytvořil L. J. Řechka celou řadu projektů pro mimopražské zákazníky, v nichž je typologická škála nepoměrně bohatší. Zajímavá je rovněž

Čp. 1571/II, Rašínovo nábřeží č. 62, návrh 1888. (Foto K. Fink, PÚPP.)
 Čp. 145/X, Sokolovská č. 66, 1895. (Foto K. Fink, PÚPP.)

celá řada návrhů náhrobků, většinou rovněž určených pro pražské hřbitovy.¹³⁾ Ty však překračují téma tohoto příspěvku.

Životopis Leonarda Josefa Řechky je zatím poměrně kusý. Narodil se v Opavě 6. 11. 1855 jako syn vrchního inženýra Západní dráhy Hynka Řechky. Jeho matka Anna byla rozená Šávelová. Rodina byla národnosti české. V letech 1871-1874, kdy L. J. Řechka byl zapsán na Českém polytechnickém institutu¹⁴⁾, bydlel již trvale v Praze – na Smíchově v Palackého ulici, dnes Lidické č. 284. 3. 10. 1887 se oženil s Kateřinou Jandovou.¹⁵⁾ Na Smíchově žil až do roku 1898, kdy změnil bydliště na Královské Vinohrady čp. 207, Balbínova ulice č. 3. Zde se manželům Řechkovým narodila dne 23. 12. 1891 dcera Marie.¹⁶⁾

V úředních dokumentech je L. J. Řechka uváděn jako architekt, zejména však zprvu jako asistent, posléze od roku 1894 jako královský zemský inženýr Zemského výboru v Čechách. Z Balbínovy ulice se odstěhoval do Prahy-Podolí, Karlova ulice čp. 364, kde 5. 10. 1935 zemřel.¹⁸⁾

Poznámky

- 1) E. Poche, *Prahou krok za krokem*, Praha 1985, s. 261; M. Benešová, *Česká architektura v proměnách dvou století*, Praha 1984, s. 189.
- 2) Národní technické muzeum, Archiv architektury a stavitelství (dále NTM AA), fond L. J. Řechka.
- 3) Tamtéž.
- 4) Tamtéž.
- 5) Tamtéž.
- 6) Bašta prvního fortifikačního území byla zakoupena J. Jechenthalem. Usnesením rady Magistrátu hl. města Prahy z 23. 8. 1887 byla rozdělena na 6 parcel, které byly postupně prodávány na výstavbu činžovních domů. Údaje jsou součástí spisů domu čp. 560/III v Archivu odboru výstavby OÚ Praha 1.
- 7) NTM AA, fond L. J. Řechka.
- 8) Tamtéž.
- 9) Obvodní úřad v Praze 5, Archiv odboru výstavby, čp. 706.
- 10) Obvodní úřad v Praze 5, Archiv odboru výstavby, čp. 1065/2, NTM AA, fond Řechka. Návrh domu existuje v NTM AA. Je uveden jako dům pro stavitele F. Weyra. V archivu odboru výstavby na OÚ Praha 5 existují záznamy až z počátku 20. stol. Od této doby je místo čp. 1065 uvedeno jako ohrada s postupně přibývajícím skladištním zastavěním. Dnes je čp. 1065 zcela novodobý dům. Návrh L. J. Řechky z roku 1895 patrně nebyl realizován.
- 11) NTM AA, fond Řechka. Obvodní úřad v Praze 6, Archiv odboru výstavby čp. 282.
- 12) NTM AA, fond Řechka.
- 13) Tamtéž.
- 14) Archiv ČVUT, Katalogy studentů Českého polytechnického ústavu z let 1871-1874, fond 23 – Polytechnický ústav. L. J. Řechka byl zapsán na Českém polytechnickém ústavu v letech 1871-1874, nikoli jak je uvedeno na složce školních výkresů v NTM AA, fond Řechka 1874-76. L. J. Řechka nastoupil vysokoškolská studia po rozdělení

ústavu na český a německý. Nebyl tedy žákem J. Zítka, ač z prvků používaných Řechkou je patrné, že Zítka obdivoval. Na českém ústavu byl profesorem architektury J. Niklas. J. Schulz se stal profesorem až po ukončení Řechkových studií.

15) Archiv hl. města Prahy – AMP, fara u sv. Jiljí SMP, kniha oddaných 3. 10. 1887.

16) Podle sdělení Státního ústředního archivu v Praze ze dne 15. 10. 1996, značka SÚA 2959/20-96.

17) AMP – Popisní arch z roku 1898. L. J. Řechka je uváděn v souvislosti se změnou bydliště. (Za zjištění údajů v Archivu hl. města Prahy děkuji doktorce Eblové.)

18) Viz pozn. 16.